

Simptomi i rani znaci autizma

Na koje stvari treba obratiti posebnu pažnju

Mnogi roditelji ne žele vjerovati da baš njihovo dijete ima problema. Kad je u pitanju autizam, rano uočavanje problema (do starosti od 18 mjeseci) veoma je važno. Rana dijagnoza autizma poboljšava rezultate liječenja. Premda bez obzira na dob djeteta liječenje smanjuje poremećaje i pomaže djetetu u učenju, rastu i napredku.

Razumijevanje autizma

Autizam je spektar usko povezanih poremećaja koji dijele jezgru simptoma. Spektar poremećaja autizma javlja se kod dojenčadi i u ranom djetinjstvu, te uzrokuje kašnjenja u razvoju i učenju mnogih osnova kao što je govor, igra i interakcija s drugima.

Znakovi i simptomi autizma variraju, kao i njihovi efekti. Neka autistična djeca imaju samo blage poremećaje, dok druga imaju velike prepreke za prebroditi. Ipak svako dijete s autizmom ima probleme, barem do nekog stupnja, u sljedećim područjima:

- verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji,
- odnosima s drugima i svijetom oko njih,
- fleksibilnosti u razmišljanju i ponašanju.

Postoje razna mišljenja među doktorima, roditeljima i ekspertima o uzrocima autizma i najboljim načinima liječenja, i mnogo toga još ne znamo. Ali u jednome se svi slažemo: rana i intenzivna intervencija pomaže. Za rizičnu djecu i djecu koja pokazuju rane znakove i simptome, to može biti od presudne važnosti.

Rano otkrivanje autizma ovisi o roditeljima

Vi kao roditelji, ste u najboljoj poziciji za rano otkrivanje znakova autizma. Vi najbolje poznajete vaše dijete, te uočavate njegovo ponašanje i pokrete koje pedijatar u kratkom 15 minutnom posjetu možda neće imati prilike uočiti. Pedijatar vašeg djeteta vrijedan je partner i može vam pomoći, ali nemojte umanjivati važnost vaših observacija i iskustava. Ključ je u samo-edukaciji kojom ćete moći razaznati što je normalno, a što nije.

- **Pratite napredak vašeg djeteta.** Autizam obuhvaća mnoštvo poremećaja ili kašnjenja u razvoju, stoga pomno praćenje kada i je li dijete dostiglo ključne socijalne, emocionalne i mentalne razine predstavlja dobar način za rano otkrivanje problema. Iako poremećaji u razvoju ne znače automatski postojanje autizma, mogu signalizirati povećani rizik.

- **Poduzmite potrebne korake ukoliko ste zabrinuti.** Svako dijete razvija se drugim tempom, što znači da malo kašnjenje trenutka kad dijete progovori ili prohoda nije razlog za paniku. Kad se radi o zdravom razvoju postoji široki raspon u definiciji što je “normalno”. Ipak ukoliko vaše dijete kasni u dostizanju ciljeva za svoju dob, ili posumnjate da postoji problem, odmah podijelite vašu zabrinutost s liječnikom. Nemojte čekati.
- **Ne prihvaćajte metodu pričekaj pa vidi.** Mnogim zabrinutim roditeljima okolina i prijatelji sugeriraju, “Ne brini” ili “Pričekaj pa vidi”, a zapravo čekanje je najgora stvar koju možete učiniti. Čekanjem riskirate gubitak dragocjenog vremena u dobi djeteta kad postoji najveća šansa za poboljšanjem stanja. Nadalje, neovisno o tome je li razlog poremećaja u razvoju autizam ili neki drugi faktor, djeca s poremećajem vrlo vjerojatno neće samo “Odrasti” i problem neće samo nestati. Da bi djeca razvila vještine na području u kojem se poremećaj javlja potrebna im je dodatna pomoć i ciljani tretman.
- **Vjerujte vašim instinktima.** U idelanim slučajevima, vaš liječnik će ozbiljno shvatiti vašu zabrinutost te provesti detaljnu evaluaciju postojanja autizma ili ostalih smetnji u razvoju. Ali ponekad čak i liječniku s dobrim namjerama promaknu kritični znakovi ili ne shvate problem ozbiljno. Slušajte vaše instinkte da nešto nije normalno i budite uporni. Rezervirajte redovite termine kod liječnika, tražite drugo mišljenje, ili tražite uputnicu za specijalista pedijatra za područje razvoja djeteta.

Povratak bilo kojeg simptoma ozbiljno je upozorenje na autizam

Neka djeca s autizmom razvijaju komunikacijske vještine, te se nakon 12-24 mjeseca počnu vraćati na početno stanje. Na primjer, dijete koje je izgovaralo riječi kao “mama”, “tata” ili “daj” u potpunosti prestane pričati, ili dijete koje se igralo igara kao “škakljanje” ili “bu” ili je mahalo “pa-pa”. **Svaki gubitak govora, gesti, ili socijalnih vještina treba se uzeti u obzir ozbiljno,** budući da je povratak simptoma jedan od najvećih znakova autizma.

Znakovi i simptomi autizma kod beba i dojenčadi

Ukoliko se znakovi autizma rano primijete, kod liječenja će biti iskorišten puni potencijal plastičnosti mladog mozga. Iako je autizam teško uočiti kod starosti manje od 24 mjeseca, simptomi polako isplivavaju kod starosti od 12 do 18 mjeseci. Ukoliko se znakovi primijete prije starosti od 18 mjeseci, intenzivni tretman može povezati mozak i preokrenuti simptome.

Najraniji znakovi autizma uključuju nedostatak normalnog ponašanja – ne prisutnost abnormalnog – te ih je zbog toga teško uočiti. U nekim slučajevima, najraniji znakovi autizma se čak pogrešno tumače kao znakovi “dobrog djeteta”, budući da se beba čini tiha, neovisna i ne zahtjevna. Ipak, ako znate što tražiti znakovi autizma se mogu uočiti.

Neke autistične bebe ne reagiraju na maženje, na pružanje ruku kad ih prihvaćamo, ili na pogled majke kod dojenja.

Rani znakovi autizma kod beba i dojenčadi

Ne prave kontakt očima (nema pogleda kod dojenja).	Ne prave buku za privlačenje pažnje.
Ne vraćaju osmjeh na naš osmjeh.	Ne iniciraju ili ne reagiraju na maženje.
Ne reagiraju na vlastito ime ili poznate zvukove.	Ne imitiraju vaše pokrete i izraze lica.
Ne slijede vizualno predmete.	Ne pružaju ruka da ih podignete.
Ne pokazuju i ne mašu za pozdrav ili ne koriste ostale geste za komunikaciju.	Ne igraju se s ostalim ljudima ili ne dijele interes i zadovoljstvo.
Ne slijede geste kad im pokazujemo stvari.	Ne traže pomoć ili ostale osnovne zahtjeve.

Sljedeći nedostaci zahtjevaju trenutnu procjenu vašeg dječjeg pedijatra.

- **Do 6 mjeseci: Nema velikog osmjeha ili ostalih toplih, radosnih izraza.**
- **Do 9 mjeseci: Nema uzajamnog djeljenja zvukova, osmjeha, ili ostali izraza lica.**
- **Do 12 mjeseci: Nedostatak reakcije na ime.**
- **Do 12 mjeseci: Nema babla ili “dječjeg govora”.**
- **Do 12 mjeseci: Nema uzajamnog gestikuliranja, kao što je pokazivanje, posezanje, ili mahanje.**
- **Do 16 mjeseci: Nema izgovorenih riječi.**
- **Do 24 mjeseca: Nema fraza od dvije ili više riječi s značenjem, koje ne uključuju imitaciju ili ponavljanje.**

Znakovi i simptomi autizma kod starije djece

Kako djetete stari, kritični znakovi autizma postaju sve različitiji. Postoji mnogo upozoravajućih znakova i simptoma, a najčešće se oni vrte oko slabijih socijalnih vještina, poteškoća u govoru i jeziku, poteškoća u neverbalnoj komunikaciji, i nefleksibilnog ponašanja.

Znakovi i simptomi socijalnih problema kod autizma

Osnovna socijalna interakcija za djecu s autizmom predstavlja problem. Mnoga djeca s autizmom čini se preferiraju život u njihovom vlastitom svijetu, udaljenom i odvojenom od ostalih.

- Djeluju nezainteresirano ili nesvjesno ostalih ljudi oko njih.
- Ne znaju kako se povezati s ostalima, igrati se, ili sklapati prijateljstva.
- Preferiraju da ih se ne dira, ne drži, ili ne mazi.
- Ne igraju se igara “glume dugih”, ne sudjeluju u grupnim igrama, ne imitiraju druge, ili ne koriste igračke na kreativne načine.
- Imaju problema s razumjevanjem ili govorom o osjećajima.
- Ne čuju osobe koje pričaju s njima.
- Ne dijele interese ili postignuća s drugima (crteže, igračke).

Znakovi i simptomi problema u govoru i jeziku kod autizma

Djeca s autizmom imaju problema u govoru i jeziku. Često kasno progovore.

- Govore nenormalnim tonom glasa, ili s čudnim ritmom i naglaskom (završavaju svaku rečenicu kao da postavljaju pitanje).
- Ponavljaju iste riječi i fraze ponovno i ponovno.
- Odgovaraju na pitanja ponavljajući ih, a ne odgovarajući.
- Govore o sebi u trećem licu.
- Koriste jezik krivo (gramatičke greške, krive riječi).
- Teško izražavaju potrebe i želje.
- Ne razumiju jednostavne smjernice, izjave, ili pitanja.
- Uzimaju sve izrečeno pre doslovno (ne uočavaju humor, ironiju i sarkazam).

Znakovi i simptomi problema s neverbalnom komunikacijom kod autizma

Djeca s autizmom imaju problema kod uočavanja suptilnih znakova i čitanja govora tijela.

- Izbjegavaju kontakt očima.
- Koriste izraze lica koji ne odražavaju stvari koje govore.
- Ne shvaćaju izraze lica, ton glasa i geste sugovornika.
- Jako malo gestikuliraju (primjerice pokazivanje prstima). Možemo ih doživljavati kao “hladnokrvne”.
- Reagiraju neuobičajeno na razne prikaze, mirise i zvukove. Posebno su osjetljiva na glasnu buku.
- Nenormalno držanje, mlohavost ili ekscentričan način kretanja (primjerice hodanje samo na prstima).

Znakovi i simptomi nefleksibilnosti kod autizma

Djeca s autizmom su često ograničena, nefleksibilna, te čak opsesivna u ponašanju, aktivnostima i interesima.

- Slijede strogu rutinu (primjerice inzistiraju na posebnom putu u školu).

- Imaju poteškoća kod promjena rasporeda ili okoline (primjerice postanu bijesna ako premjestimo pokućstvo ili moraju na spavanje u nestandardno vrijeme).
- Neuobičajena privrženost igračkama ili čudnim predmetima kao što su ključevi, prekidači, ili gumeno remenje.
- Opsesivno poravnavanje stvari ili slaganje u nekom redu.
- Pretjerano zanimanje za usku temu interesa, često povezanu s simbolima (primjerice memoriranje i izgovaranja činjenica o karti, voznom redu, ili sportskoj statistici).
- Posvećivanje puno vremena slaganju igračaka u određenom redu, promatranje pokretnih stvari kao što je propeler ventilatora, ili fokusiranje na specifičan dio predmeta, kao što je kotač autića igračke.
- Ponavljanje istih radnji ili pokreta, kao što je pljeskanje, ljuljanje ili okretanje (poznato i kao samostimulirajuće ponašanje). Neki liječnici vjeruju da takvo ponašanje smiruje dijete s autizmom, što je upravo suprotno od stimulacije.

Često samostimulirajuće ponašanje:

- pljeskanje rukama,
- ljuljanje naprijed nazad,
- okretanje u krug,
- pucketanje prstima,
- lupanje glavom,
- buljenje u svijetlo,
- pomicanje prsta ispred očiju,
- svijanje prstiju unatrag,
- kuckanje po ušima,
- grebanje,
- poravnavanje igračaka,
- vrtnja predmeta,
- okretanje kotača,
- gledanje predmeta u pokretu,
- paljenje i gašenje svjetla,
- ponavljanje riječi ili zvukova.

Uzroci autizma

Donedavno, većina znanstvenika uzroke autizma najčešće je pronalazila u genetskim faktorima. Ali najnovija dostignuća u istraživanjima sugeriraju da su faktori okoline možda jednako važni u razvoju autizma – ako ne i više – kao i genetski faktori. Čini se da određena djeca posjeduju genetsku ranjivost na autizam, koja se tada aktivira određenim stvarima iz njihove

okoline, ponekad dok je dijete još u maternici, a ponekad odmah nakon rođenja.

Važno je napomenuti da okolina, u ovom kontekstu, znači nešto izvan dječjeg tijela. To nisu stvari ograničene na zagađenje ili toksine u atmosferi. U stvari, jedna od najvažnijih okolina je prenatalna okolina.

Prenatalni faktori koji mogu pridonijeti autizmu:

- uzimanje antidepresiva tijekom trudnoće, posebno u prva 3 mjeseca,
- nutritivni nedostaci rano u trudnoći, pogotovo manjak folne kiseline,
- dob majke (djeca starijih očeva imaju veći rizik od autizma),
- komplikacije kod porođaja ili ubrzo nakon porođaja, uključujući i vrlo nisku porođajnu težinu i neonatalne anemije,
- majčina infekcija tijekom trudnoće,
- izloženost kemijskim zagađivačima, poput metala i pesticida, dok je žena trudna.

Iako je potrebno više istraživanja na području prenatalnih faktora koji mogu pridonijeti autizmu, ukoliko ste trudni ili pokušavate zatrudnjeti ovo su koraci koji se preporučaju u svrhu smanjivanja rizika kod djeteta.

Stvari koje trebate poduzeti ukoliko ste zabrinuti

Ukoliko se vaše dijete sporije razvija, ili ste primjetili ključne simptome autizma, odmah zakažite sastanak kod pedijatra. Zapravo, dobra je ideja otići na pregled kod liječnika čak i ako se dijete razvija normalno.

Američka Akademija Pedijatarata preporuča da sva djeca odlaze na redovite preglede, kao i na specifične preglede za autizam kod starosti djeteta od 9, 18 i 30 mjeseci.

- **Napravite raspored pregleda za autizam.** Napravljeno je nekoliko alata za pregled postojanja rizika od autizma. Najviše tih alata za pregled je brzo i izravno, sastavljeno od da-ne pitanja ili liste simptoma. Pedijatar bi također trebao tražiti vašu povratnu informaciju na temu ponašanja djeteta.
- **Posjetite specijalista za razvoj djeteta.** Ukoliko vaš pedijatar otkrije moguće znakove autizma za vrijeme pregleda, vaše dijete bi trebalo biti upućeno specijalistu za dodatnu dijagnostiku i detaljnu evaluaciju. Osnovni alati za pregled nisu dovoljni za donošenje sigurne dijagnoze, iz tog razloga dodatne procjene su potrebne. Specijalist može provesti mnogo više testova i utvrditi ima li vaše dijete autizam s mnogo većom sigurnošću. Iako većina specijalista neće moći utvrditi autizam s stopostotnom sigurnošću prije nego dijete navrší 30 mjeseci, ipak će moći utvrditi postojanje grupe simptoma povezanih s autizmom.
- **Tražite rano liječenje.** Proces dijagnostike autizma je zamršen, i ponekad može potrajati. Ipak možete iskoristiti pogodnosti liječenja odmah čim otkrijete probleme u razvoju djeteta. Zatražite od vašeg doktora da vas

preporučiti za rano liječenje. Djeca koja pokazuju više ranih znakova autizma mogu imati problema u razvoju. Takva djeca najviše će profitirati od ranog liječenja neovisno imaju li stvarno autizam.

Ne trebate čekati na dijagnozu za početak pružanja pomoći djetetu.

Iako se autizam najčešće ne dijagnosticira prije druge godine djetetovog života, postoje stvari koje roditelji mogu učiniti ukoliko primijete da socijalni i emocionalni razvoj djeteta ne protječe očekivano. Ne trebate čekati službeno proglašenje autizma kod vašeg djeteta za početak liječenja. Postoje stvari koje možete učiniti još kod dojenčadi.

Veza i kvaliteta veze između vas i djeteta veoma je važna kod liječenja autizma.

D o d a t a k

Autizam i cijepljenje

Neke stvari poput gena koje dijete naslijeđuje ili sve opasnosti iz okoline ne možemo kontrolirati, ipak postoje veoma važne stvari o kojima trebamo brinuti da bi zaštitili zdravlje djeteta, a to je: briga da dijete bude cijepljeno na vrijeme.

Usprkos mnogim kotraverzama na ovu temu, znanstvena istraživanja ne podupiru tezu da cijepliva sama ili sastojci cijepliva uzrokuju autizam. Pet najznačajnijih istraživanja provedenih u Americi, Velikoj Britaniji, Švedskoj, i Danskoj pokazuju da cijepljena djeca nemaju veći postotak autizma. Dodatno, sve važnije provjere sigurnosti od strane Instituta za Medicinu nisu pronašle nikakve dokaze koji potkrepljuju postojanje veze između cijepliva i autizma. Ostale organizacije koje su također došle do zaključka da autizam nije povezan s cijeplivima uključuju Centar za Kontrolu i Prevenciju Oboljenja (CDC), Američki Ured za Hranu i Lijekove (FDA), Američku Udrugu Pedijataru, i Svjetsku Zdrastvenu Organizaciju.

, nego zapravo dijete izlaže riziku dobivanja smrtonosne bolesti.

Mitovi i činjenice o cijepljenju djece

Mit: Cijepljenje nije potrebno.

Činjenica: Cijepliva štite djete od mnogo ozbiljnih i potencijalno smrtonosnih bolesti uključujući ospice, meningitis, dječju paralizu, tetanus, difteriju i hripavac. Ove bolesti rijetke su u današnje vrijeme zbog cijepliva. Ipak bakterije i virusi koji uzrokuju ove bolesti i dalje postoje te mogu biti preneseni na dijete koje nije cijepljeno.

Mit: Cijepliva uzrokuju autizam.

Činjenica: *Usprkos mnogim istraživanjima znanstvenici i liječnici nisu pronašli nikakvu vezu između cijepljenja i autizma, ili bilo kakvih drugih problema u razvoju. Djeca koja nisu cijepljena nemaju manji postotaka autizma.*

Mit: *Cijepljenje se vrši prerano.*

Činjenica: *Rano cijepljenje štiti dijete od ozbiljnih bolesti koje se najčešće pojavljuju i najopasnije su za bebe. Odgađanje cijepljenja stavlja dijete u nepotreban rizik. Preporučeni raspored cijepljenja razvijen je na način da najbolje funkcionira s djetetovim imuno sistemom u određenim godinama. Drukčiji raspored možda neće ponuditi istu razinu zaštite.*

Mit: *Previše cijepiva daje se odjednom.*

Činjenica: *Možda ste čuli za teorije da preporučeni raspored cijepljenja propterečuje imuno sistem malog djeteta i uzrokuje autizam. Istraživanja pokazuju da povećanje razmaka između cijepljenja ne poboljšava zdravlje djeteta i ne smanjuje rizik autizma, kao što je to prethodno navedeno, nego zapravo dijete izlaže riziku dobivanja smrtonosne bolesti.*